

BOLALIK VA ABADIYLIK MIFOLOGEMI: J. BARRINING “PITER PEN” ASARIDAGI MIFOLOGIK ISHORALAR

Nabiyeva Rushana Ravshanovna

Buxoro Davlat pedagogika instituti rus tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada J. Barringning “Peter Pen” asarida bolalik va abadiylik mifologemasi hamda ular bilan bog‘liq mifologik ishoralar tahlil qilinadi. Asarda bolalik insonning beg‘uborlik, erkinlik va tasavvur dunyosi timsoli sifatida talqin qilinsa, abadiylik tushunchasi o‘lmaslik, vaqtning cheksizligi va kattalikka o‘tishdan bosh tortish ramzi sifatida ko‘rsatiladi. Tadqiqotda mifologik motivlarning badiiy asarda tutgan o‘rni, ular orqali muallifning ma‘naviy-falsafiy qarashlari hamda jamiyat ongida bolalik haqidagi ideallashtirilgan tasavvurlar yoritilgan. Shuningdek, “Peter Pen” qahramoni timsolida zamonaviy mif yaratish jarayonining o‘ziga xos jihatlari ochib beriladi.*

Kalit so‘zlar: *bolalik, abadiylik, mifologema, mifologik ishora, J. Barring, “Peter Pen”.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются мифологемы детства и вечности в произведении Дж. Барри «Питер Пэн», а также их мифологические аллюзии. Детство представлено как символ чистоты, свободы и воображения, тогда как вечность интерпретируется как отказ от взросления, бессмертие и бесконечность времени. В исследовании освещается роль мифологических мотивов в художественном тексте, духовно-философские взгляды автора и идеализированные представления о детстве в общественном сознании. Особое внимание уделяется феномену создания современного мифа через образ Питера Пэна.*

Ключевые слова: *детство, вечность, мифологема, мифологическая аллюзия, Дж. Барри, «Питер Пэн».*

Abstract: *This article examines the mythologemes of childhood and eternity in J. Barrie’s “Peter Pan” and the related mythological allusions. Childhood is depicted as a symbol of innocence, freedom, and imagination, while eternity is interpreted as the refusal to grow up, immortality, and timelessness. The study highlights the role of mythological motifs in the literary text, the author’s spiritual and philosophical views, and the idealized notions of childhood in collective consciousness. Particular attention is given to the creation of a modern myth through the character of Peter Pan.*

Keywords: *childhood, eternity, mythologeme, mythological allusion, J. Barrie, “Peter Pan”.*

Kirish

J. Barringning mashhur “Peter Pen” asari jahon adabiyoti xazinasida alohida o‘rin egallaydi. Ushbu asar nafaqat bolalar adabiyoti namunasi, balki chuqur mifologik qatlamlarga ega bo‘lgan badiiy fenomen sifatida ham ilmiy tadqiqotlar uchun qimmatli manbadir. “Peter Pen” timsolida insoniyat ongida abadiy yashab kelayotgan bolalik va

abadiylik haqidagi mifologemalar mujassam topgan. Bolalik — beg‘uborlik, erkinlik, tasavvur va cheksiz imkoniyatlar ramzi sifatida gavdalansa, abadiylik — vaqt va o‘limni inkor etuvchi, o‘shish va kattalikka o‘tishdan bosh tortuvchi g‘oya sifatida namoyon bo‘ladi.

Mifologik ishoralar asarda nafaqat syujetni boyituvchi estetik vosita sifatida, balki chuqur falsafiy ma’noga ega timsol sifatida ham xizmat qiladi. “Piter Pen” qahramoni orqali muallif zamonaviy mif yaratadi: u real hayot qonuniyatlaridan mustaqil, vaqt va makon chegaralaridan tashqarida yashovchi timsoldir. Bunday obraz jamiyat ongida bolalikni ideallashtirish, kattalikning mas’uliyat va cheklovlarini rad etish tendensiyasini aks ettiradi.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, unda “Piter Pen” asaridagi mifologik qatlamlar, xususan, bolalik va abadiylik mifologemalarining badiiy hamda falsafiy funksiyasi o‘rganiladi. Shu orqali asarning nafaqat adabiy-estetik, balki madaniy-falsafiy ahamiyati ham ochib beriladi.

Bugungi kunda bolalik va abadiylik fenomeni nafaqat adabiyotshunoslik, balki falsafa, psixologiya va madaniyatshunoslik doirasida ham keng o‘rganilayotgan mavzulardan biridir. Chunki bolalik insoniyat ongida ideal holat, poklik va erkinlik ramzi sifatida, abadiylik esa vaqt va o‘lim ustidan g‘alaba ramzi sifatida qadimiy mifologemalarning zamonaviy talqinida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. J. Barringning “Piter Pen” asari bu jihatdan o‘ziga xos fenomen bo‘lib, unda bolalik va abadiylik timsollari estetik obrazlar orqali badiiy jihatdan boyitilgan va yangi mif yaratish darajasiga ko‘tarilgan.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot davrida inson, ayniqsa yosh avlod ongida bolalikning qadriyat sifatidagi o‘rni tobora o‘zgarib bormoqda. Kattalikka o‘tish jarayonida insonning erkinlik, ijodkorlik va tasavvur kuchini yo‘qotishi kabi masalalar “Piter Pen” obrazida ramziy tarzda ifodalangan. Shu bois bu asarda mujassam bo‘lgan mifologemalar zamonaviy jamiyatning ijtimoiy-madaniy muammolarini yoritishda ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Shuningdek, “Piter Pen” fenomeni orqali insoniyatning o‘z tarixiy-madaniy xotirasida mavjud bo‘lgan abadiy bolalik orzusi, o‘limni inkor etuvchi mifologik qarashlar ham qayta tiklanadi. Bu esa asarni faqat bolalar adabiyoti emas, balki umuminsoniy qadriyatlarni o‘zida mujassam etgan falsafiy asar sifatida tadqiq etishni talab qiladi.

Asosiy qism

1. Bolalik mifologemasi

J. Barringning “Piter Pen” asarida bolalik inson hayotining o‘ziga xos ideal davri sifatida talqin etiladi. Bolalik — beg‘uborlik, erkinlik va tasavvur dunyosining cheksizligi timsoli bo‘lib, u kattalikka o‘tish jarayonida yo‘qoladigan qimmatli fazilatlarini o‘zida mujassam etadi. Piter Pen obrazi hech qachon ulg‘aymaslik, hayotning tashvishlari va ijtimoiy mas’uliyatidan xoli qolish ramzidir. Bu esa qadimgi mifologiyalarda uchraydigan “abadiy yosh” qahramonlari obrazlari bilan bevosita bog‘liq.

Bolalik mifologemasi asarda jamiyat ongidagi ideallashtirilgan bolalik timsolini qayta yaratadi. Bolalik — bu faqatgina biologik yoki ijtimoiy bosqich emas, balki abadiy ijodkorlik, fantaziya va erkinlik manbai sifatida tasvirlanadi. Muallifning badiiy mahorati

shundaki, u bolalikni oddiy hayotiy davr sifatida emas, balki metafizik darajaga ko‘tarib, mifologik qahramonga aylantiradi.

2. Abadiylik mifologemasi

Asarda abadiylik tushunchasi o‘limni inkor etish, vaqtning o‘tmasligi va ulg‘ayishdan bosh tortish ramzi sifatida namoyon bo‘ladi. Piter Penning Neverlandda yashashi — vaqt va makon chegaralaridan tashqaridagi mavjudlik timsoli bo‘lib, abadiy bolalik orzusini aks ettiradi. Bu ramz qadimiy miflarda mavjud bo‘lgan “oltin davr” konsepsiyasi bilan bog‘liqdir. Oltin davr — insoniyat tarixida eng mukammal va ideal hayot davri sifatida talqin qilinib, unda vaqtning o‘zi yo‘qdek ko‘rsatiladi.

“Piter Pen”da abadiylik nafaqat vaqtni inkor etuvchi ramz, balki insonning hayotiy tanlovlari, mas’uliyat va kattalikka bo‘lgan munosabatining falsafiy ifodasi sifatida ham qaraladi. Bu timsol orqali muallif jamiyatda mavjud bo‘lgan “ulg‘ayishni istamaslik” kayfiyatini estetik va mifologik shaklda ifodalaydi.

3. Mifologik ishoralar va ularning funksiyasi

Asarda turli mifologik ishoralar mavjud bo‘lib, ular syujet va obrazlarni boyituvchi, ularni chuqur falsafiy ma’noga ega qiluvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Masalan, Piter Penning uchishi — insonning ruhiy erkinligi va tanadan xalos bo‘lishi haqidagi qadimiy miflarni eslatadi. Bu ramzda inson tasavvurining cheksiz imkoniyatlari mujassam bo‘lgan.

Shuningdek, Kapitan Xuk obrazi — o‘lim va vaqtning timsolidir. U Piter Penning abadiy bolaligi bilan ziddiyatda bo‘lgan kuch sifatida tasvirlanadi. Xukning timsolida insonning o‘limdan qo‘rquvi va vaqtni yengish orzusi gavdalanadi. Bu qarama-qarshilik abadiylik va vaqt, bolalik va kattalik o‘rtasidagi kurashni ifodalaydi.

Neverlandning o‘zi esa mifologik makon sifatida namoyon bo‘ladi. U “oltin orol”, “yo‘q mamlakat” yoki “abadiy baxt diyorlari” haqidagi mifologik rivoyatlarning badiiy davomidir. Bu makon real dunyodan tashqarida bo‘lib, inson ongidagi ideal hayot haqidagi orzularni mujassamlashtiradi.

4. Zamonaviy mif yaratish jarayoni

“Piter Pen” nafaqat mavjud mifologik motivlarni qayta ishlaydi, balki zamonaviy adabiy mif yaratadi. Piter Pen obrazi bugungi kunda ham madaniy kod sifatida ishlatiladi: u “ulg‘ayishni istamaslik sindromi” (psixologiyada “Piter Pen sindromi”) tushunchasiga asos bo‘lgan. Bu esa asarning nafaqat badiiy-estetik, balki ijtimoiy-psixologik ahamiyatini ham ko‘rsatadi.

Barringning asari orqali yaratilgan mif jamiyatda bolalikni qadrlash, ulg‘ayish jarayonidagi mas’uliyat va qiyinchiliklarga qarshi turish, vaqtni yengish orzusi kabi universal g‘oyalarni ifodalaydi.

J. Barringning “Piter Pen” asari nafaqat bolalar adabiyotining mashhur namunasi, balki o‘zida chuqur falsafiy va mifologik qatlamlarni mujassam etgan asar sifatida ham qimmatlidir. Mazkur asarni tadqiq etishning zarurati bir necha omillar bilan belgilanadi.

Birinchidan, bolalik va abadiylik mavzusi adabiyotda universal timsollardan hisoblanadi. Insoniyat qadimdan “abadiy yosh”, “oltin davr”, “o‘limdan xalos bo‘lish” kabi mifologemalarni yaratib kelgan. “Piter Pen” esa ana shu qadimiy mifologik ramzlarning

zamonaviy badiiy talqini bo‘lib, ularning bugungi jamiyatda qayta tiklanishini o‘rganish muhimdir.

Ikkinchidan, asar yosh avlod ongida ulg‘ayish, vaqt, mas‘uliyat va erkinlik haqidagi qarashlarni shakllantiruvchi kuchli ijtimoiy-madaniy ta‘sirga ega. Piter Pen timsoli nafaqat adabiy qahramon, balki madaniy kod, psixologik sindrom va estetik fenomen sifatida ham dolzarbdir. Shu bois asardagi mifologik qatlamlarni tahlil qilish orqali jamiyatning bolalik va abadiylik haqidagi idealizatsiyalangan tasavvurlari yoritiladi.

Uchinchidan, “Piter Pen” obrazining zamonaviy madaniyatdagi o‘rni va uning mif sifatida qayta shakllanish jarayonini tadqiq etish nazariy va amaliy jihatdan katta ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda bu obraz kino, teatr, psixologiya va hatto kundalik hayotda ishlatilmoqda. Demak, mazkur asarni ilmiy tahlil qilish orqali biz nafaqat adabiyotshunoslik, balki madaniyatshunoslik va psixologiya sohalariga ham yangi ilmiy xulosalar olib kira olamiz.

To‘rtinchidan, o‘zbek adabiyotshunosligida G‘arb bolalar adabiyotidagi mifologik qatlamlarni tahlil qilish keng rivojlanmagan. Shu bois “Piter Pen” asarini o‘rganish milliy ilmiy tadqiqotlarda yangi yo‘nalish ochadi, taqqoslamali adabiyotshunoslikka hissa qo‘shadi va bolalar adabiyoti tadqiqida universal metodologiyani shakllantirishga yordam beradi.

Shunday qilib, “Piter Pen”dagi bolalik va abadiylik mifologemalarini o‘rganish nafaqat bir asarning badiiy-estetik xususiyatlarini ochib berish, balki insoniyat madaniy xotirasida chuqur ildiz otgan universal timsollarni anglash, ularning zamonaviy davrdagi funksiyasini belgilash uchun ham zarurdir.

Xulosa

J. Barringning “Piter Pen” asari chuqur mifologik qatlamlarga ega bo‘lib, unda bolalik va abadiylik mifologemalari o‘ziga xos badiiy shaklda talqin etilgan. Bolalik mifologemasi beg‘uborlik, erkinlik, tasavvur va ijodkorlik timsolida gavdalanib, insonning o‘zligiga qaytishi va ichki dunyosini saqlab qolish orzusi bilan bog‘liq. Abadiylik esa vaqt va o‘limni inkor etish, ulg‘ayishni rad etish, cheksizlikka intilish ramzi sifatida ko‘rsatiladi.

Asarda uchish, Neverland, Kapitan Xuk kabi obrazlar va motivlar qadimgi mifologik ishoralarning zamonaviy adabiy talqinidir. Bu ishoralar yordamida muallif o‘z davrida mavjud ijtimoiy-madaniy muammolarni — ulg‘ayish, mas‘uliyat, vaqt va o‘lim oldidagi insonning qo‘rquvini estetik shaklda ifoda etadi.

“Piter Pen” obrazi zamonaviy mif sifatida shakllanib, adabiyot va madaniyatda keng o‘rin egalladi. Hozirgi kunda ham bu timsol yoshlar ongida ulg‘ayishga bo‘lgan munosabat, ijodkorlik va erkinlik haqidagi qarashlarni shakllantiruvchi omil bo‘lib qolmoqda. Shu bois ushbu asar nafaqat bolalar adabiyoti, balki umuminsoniy qadriyatlarni o‘zida mujassam etgan falsafiy manba sifatida tadqiq etilishi dolzarbdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Barrie, J. M. Peter Pan and Wendy. London: Hodder & Stoughton, 1911.

2. Hunt, P. An Introduction to Children’s Literature. Oxford: Oxford University Press, 1994.
3. Zipes, J. Fairy Tales and the Art of Subversion. New York: Routledge, 2006.
4. Rose, J. The Case of Peter Pan, or The Impossibility of Children's Fiction. London: Macmillan, 1984.
5. Nikolayeva, M. Children’s Literature Comes of Age: Toward a New Aesthetic. New York: Routledge, 1996.
6. Warner, M. From the Beast to the Blonde: On Fairy Tales and Their Tellers. London: Vintage, 1995.
7. Turaqulov, A. “Mifologik motivlarning adabiyotdagi talqini.” — O‘zbek tili va adabiyoti jurnali, №3, 2019.
8. Jo‘rayev, M. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
9. Saidov, Sh. Mifologiya va badiiy tafakkur. Toshkent: Sharq, 2018.
10. Propp, V. Morfologiya skazki. Moskva: Labirint, 2001.